כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום שלישי ■ פרשת ויחי ■ י' טבת ה'תשע"ו ■ 23.12.2015 ■ גליון מס' 357

הכוח להתמודד ולהיגאל

/ הרבי מלובביץ'

קודם מותו בישר יוסף לאחיו על הגאולה ממצרים, באמרו: "פקוד יפקוד אלוקים אתכם". הירידה למצרים באה על-ידי יוסף, וגם הגאולה ממצרים באה על-ידו. הוא נתן לבני-ישראל לא רק את הסימן של הגאולה, אלא גם את הכוח שלא לשקוע בטומאת מצרים, ובסופו של דבר להיגאל ממנה.

כוח זה קשור עם דרגתו הרוחנית הגבוהה של יוסף. בכך היה שונה מאחיו, ואפילו מאביו, יעקב. אחי יוסף היו רועי צאן והתבודדו מפני המולת העולם, ואילו הוא היה במצרים, מרכז ממלכת הטומאה, נעשה בה משנה למלך ואף-על-פי-כן עמד בצדקו.

למה נענש?

דרגתו העליונה של יוסף מסבירה מאמר תמוה של חז"ל. כאשר פתר את חלומו של שר המשקים, ביקשו להזכירו לפני המלך. חז"ל אומרים, כי נענש משום שסמך על שר-המשקים, על בשר-ודם - ולכן הקב"ה השכיחו שנתיים מליבו של שר-המשקים. נשאלת השאלה: איזה פגם היה בבקשו עזרה מבשר-ודם? והלוא הקב"ה עצמו קבע בתורתו שהאדם צריך לפעול בדרך הטבע, ככתוב: "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה". מכאן שהאדם נדרש לפעול ולא לשבת באפס מעשה ולצפות לנס.

כך נהג גם יעקב אבינו: לקראת פגישתו עם עשיו חשש "פן יבוא והכני אם על בנים", ואמנם הוא התפלל לה', אך לצד התפילה נקט פעולות בדרך הטבע - התכונן למלחמה וגם שלח דורון לאחיו. מדוע אפוא נענש יוסף על שנקט גם הוא פעולה טבעית כדי להיחלץ מהכלא?

למעלה מהטבע

אלא פעולה זו נחשבה חטא דווקא בגלל דרגתו הרוחנית הגבוהה של יוסף. אכן, בני-אדם רגילים, ואפילו צדיקים, זקוקים לעשיית 'כלי' בדרך הטבע, ולכן שלח יעקב דורון לעשיו והתכונן למלחמה, אבל נוכח דרגתו הרוחנית של יוסף היה עליו להסתפק בביטחון בה' ולא לשים את מבטחו בבשר-ודם.

על דרגתו של יוסף נאמר הפסוק: "טוב לחסות בה' מבטוח באדם". זו דרגה שהאדם צריך לשים את כל מבטחו מקב"ה ולסמוך עליו שיסייע לו, בלא להזדקק לעשיית 'כלי' בדרך הטבע. ומכיוון שיוסף לא נהג כמתחייב מדרגתו הרוחנית ותלה את תקוותו בבשר-ודם, נענש על כך ונאלץ להמתין עוד שנתיים בבית-האסורים.

למעלה מהעולם

בגלל דרגתו הרוחנית הגבוהה של יוסף הירידה למצרים קשורה דווקא בו וכמוה גם היציאה ממנה. כדי לרדת מטה-מטה, ל"ערוות הארץ", זקוקים לכוח עליון ביותר, שייתן כוח שלא להתרשם מהקשיים ומהניסיונות שלמטה.

וכמו-כן כדי להיגאל מטומאת מצרים צריכים כוח שהוא למעלה מהעולם ולמעלה ממגבלות הטבע, שכן כל עוד נתונים להשפעת הטבע, חל הכלל "אין חבוש מתיר עצמו מבית-האסורים". לכן דווקא יוסף, שדרגתו הרוחנית עליונה ממגבלות הטבע, נותן לעם-ישראל את הכוח לגאולה ממצרים.

(מתוך ליקוטי שיחות כרך ג, עמ' 738)

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

"ויחשוב כי ברלין היא ירושלים"
נכנסנו לחודש טבת, בו החל המצור על ירושלים. הגלות המרה בה אנו שרויים הייתה רצופה יסורים...
המשך בעמי 2

מנשה ואפרים
הבכור והנבחר לא תמיד הולכים שלובים כאחד במקרא, ופעמים רבות ההיפך הוא הנכון...
המשך בעמי 3

עשרה בטבת בין ירמיהו ליחזקאל
דרכו של המקרא שאיננו מאריך במקום בו ראוי לקצר ואיננו מקצר במקום בו ראוי להאריך...
המשך בעמי 3

שוויית חורף
רציתי לשאול את הרב האם אכן כדבר הזה שמותר לטלטל עוגה עם נרות דולקים בשבת? ומה כוונת המושג 'בסיס'?...
המשך בעמי 5

סיפור לשבת

עוד אבינו חי
בית הכנסת "פנקס" שבפראג העתיקה הסמוך לבית הקברות היהודי העתיק...

"רק את שלי מותר לי להקריב"...
היה זה בימי דעיכתו של גטו ורשה. בני משפחת אלבאום - ישראל, חיה ובתם היחידה...
המשך בעמי 6

שביבים
■ האם ראוי להשתמש בשטר 50 שקל החדש?
■ סגולה בדוקה ושמה תורה
המשך בעמי 8

"ויחשוב כי ברלין היא ירושלים"

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

נכנסנו לחודש טבת, בו החל המצור על ירושלים. הגלות המרה בה אנו שרויים הייתה רצופה יסורים, כשאך לפני מעט יותר משבעים שנה שתינו את כוס התרעלה בשואה הנוראה.

שנים רבות לפני שגרמניה שמעה על העמלקי האוסטרי אדולף היטלר ישי"ו, פירסם רבנו רבי מאיר שמחה הכהן מדוינסק זי"ע את הדברים הבאים, הכתובים שחור על גבי לבן בספרו 'משך חכמה', בפרשת הקללות, פרשת בחוקותי.

וכך כותב ה'משך חכמה': "כך היה דרכה של האומה, שכאשר יכנסו לארץ נכריה, יהיו אינם בני תורה, כאשר נדלדלו מן הצרות והגזירות והגירוש, ואח"כ יתעורר בהם רוח אלוקי השואף בם להשיבם למקור חוצבו מחצבת קדשם. ילמדו, ירביצו תורה, יעשו נפלאות, עד שיעמוד קרן התורה על רומו ושיאו. הלא אין ביד הדור להוסיף מה, להתגדר נגד אבותם, מה יעשה חפץ האדם העשוי להתגדר ולחדש? יבקר ברעיון כוזב את אשר הנחילו אבותינו, ישער חדשות בשכוח מה היה לאומתו בהתנודדו בים התלאות, ויהיה מה, עוד מעט ישוב לאמר שקר נחלו אבותינו, והישראלי בכלל ישכח מחצבתו ויחשב לאזרח רענן, יעזוב לימודי דתו, ללמדו לשונות לא לו, יחשוב כי ברלין היא ירושלים וכמקולקלים שבהם עשיתם כמתוקנים לא עשיתם, ואל תשמח ישראל אל גיל בעמים. אז יבוא רוח סועה וסער, יעקור אותו מגזעו, לשונו שפת קדשינו, ולשונות זרים המה כלבוש יחלוף, ומחצבתו הוא גזע ישראל, ותנחומיו ניחומי נביאי ה', אשר ניבאו על גזע ישי באחרית הימים, ובטלטולו ישכח תורתו, עומקה ופלפולה, ושם ינוח מעט, יתעורר ברגש קדש, ובניו יוסיפו אומץ, ובחוריו יעשו חיל בתורת ה', יתגדרו לפשט תורה בזה הגבול, אשר כבר נשכחה. ובזה יתקיים ויחזק אומץ. כה דרך ישראל מיום היותו מתנודד".

הגרמ"ד ווייסמנדל זצ"ל, ששתה את כוס התרעלה של השואה עד תום והיה מיוזמי "תוכנית אירופה" להצלת יהודי אירופה, כתב את הדברים הבאים: "אם שאול ישאלו בדעת המון העם מה גרם לחורבן הנורא, יאמר מישהו בוודאות משום שאשת ראש הקהל בלעמבערג הלכה בגילוי שיער. יתכן, אבל אין מוכרח שזה החטא לחוד גורם חורבן עולם. מישהו אחר יאמר בוודאות משום שבעיירה פלונית חיללו את השבת בפרהסיה. אמנם יתכן, אבל אין מוכרח. אבל השמעתם כבר ממי שהוא שיאמר שחורבן העולם בא בשביל שנאת חינם השורה בתוך מחנה ישראל? זה ייתכן, וגם מוכרח בבירור, כי דבר זה כבר נתברר פעמיים ששנאת חינם הביאה חורבן, בחורבן שני בתי המקדש".

וסיים את דבריו, בהתייחסותו לעיירה בו התגורר בעצמו: "מה שבפישפיק לאדאני ישבו האנשים במקווה וחיככו עצמם בכותלי המקווה, וחשבו איך יכולים להפיל את האחר ולקברו חיים, זה לא יעלה על מחשבתך שדבר זה הביא החורבן. והרי פעמיים זה קרה!"

הגר"ש אונסדורפער זצ"ל, רב קהילת צאנז בפתח תקוה וחותנו של כ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א, פגש את הגרמ"ד ווייסמנדל לאחר השואה ושאלו: "למה בא החורבן הזה?". השיב לו הגרמ"ד: "על עבירות שבין אדם לאביו שבשמים, מענישים בשמים. אבל על עבירות שבין אדם לחברו שהוא בעולם הזה, מענישים בעולם הזה". ואמר: "לכן ניצלו היהודים ממדינת גרמניה יותר מבכל המדינות, שהתחילו שם הצרות בזו אחר זו ולא בבת אחת, והיה להם פנאי לברוח, כי היו זהירים מאוד בדברים שבבין אדם לחברו בין בגוף ובין בממון". גם הרה"ג ר"י פארסט זצ"ל כתב: 'שמעתי מהגה"צ רמ"ד ווייסמנדל זצ"ל, שהסביר מה שראינו בחורבן האחרון ל"ע, שאף שתחילת שורש הפורעניות היה בגרמניה ומשם התפשט לשאר המדינות, אמנם במציאות זכו אחינו בני ישראל שבגרמניה להינצל הרבה יותר מאחינו בני ישראל בשאר המדינות. וגם זכו להציל את ממונם ורכושם ביותר, כשבשאר המדינות הגיע כל הממון והרכוש ליד הגויים השכנים, והסיבה היא שליהודי גרמניה היתה יותר ישרות במשאם ומתנם עם הגויים במשך כל השנים מבלי ערמומיות. ולכן היה הממון שבידם יותר משלהם ולא היה מעורב בתוכו חלק הגויים. אך בשאר המדינות, שסבלו מעניות ודחקות באופן נורא ל"ע, לכן התירו לעצמם לפעמים לעשות ערמומיות בדברים שבממון במו"מ עם הגויים. לכן ביום זעם הגיע רכושם לשכנים הגויים, כדי שישוב הרכוש אל בעליהם הראשונים, ומהשמים הסתובב הדבר שיגיע אל היורשים וכדומה"...

***

הגאון רבי מרדכי שלפובסקי, שכיהן כרב ומו"צ בקובנה, שלח מכתב ממחנה ההשמדה דכאו לאחיו רבי מיכל שלפובסקי, שנמנה באותם הימים עם ראשוני הלומדים בישיבת "כנסת ישראל" חברון. וכך כתב הגר"מ לאחיו:

"לאחי היקר הרב הגאון מוה"ר מיכל שליט"א. בידים רועדות ובלב קרוע ובעיניים מדומעות, אודיעך שהנני ב"ה בקו החיים וה' הוציאני מכור הברזל ומפי הארי הצילני והנני נמצא כעת במחנה דאכו באשכנז, תחת ממשלת האמריקנים. אבל מה אני ומה חיי, בשעה שנשארתי אחד מכל המשפחה כולה. אשתי ובתי הגדולה בשבי הלכו, ולא שמעתי מהן כלום. שתי בנותי הנותרות נשרפו באויר העמלקי (=קרימטוריום). מכל יהודי ליטא לא נשארו אף אחוז אחד. מכל רבני ליטא לא נשאר אף אחד. גלמוד נשארתי ובדד ישבתי, וכל מגמתי להיראות עם אחי אשר בארצנו הקדושה, את אחי אנוכי מבקש ומקווה שה' יהיה בעזרי. ה' הרועה אותי מעודי עד היום הזה, הוא ינחני בהצלחה בדרך סלולה. לא פה המקום להאריך על כל ההרפתקאות אשר עברו על ראשי, כי לא יכיל הגליון, ולא באפשרות אנושי לרשום על הגליון. כשנתראה פנים אל פנים אספר לכם הכל, ואז בטח לא תאמינו לי. לעת עתה מפרנסים אותנו האמריקאים והודות לזה, מהעצמות היבשות שנשארו לנו, נרקמו עליהם בשר ועור, ובאנו מעט לאיתננו, אבל נמצאים אנו עדיין בתוך גדר העמלקי, ובשמירה מיוחדת, ואין לנו חירות אמיתית, והימים הולכים ועוברים בלי עבודה רוחנית, כי אין לנו פה שום ספר קדוש. אך בימים האחרונים הביא לנו ראביי אמריקני איזו מסכתא, והיה לי שמחה גדולה"...

--- אשתו ובנותיו של רבי מרדכי נרצחו. הוא עצמו עבד בעבודות כפייה מפרכות, ונשלח למפעל ליצור כפכפי עץ לחיילים נאצים ששהו באיזורים מושלגים בברית המועצות. הוא סיפר בזעזוע שרצועות הכפכפים נלקחו מרצועות תפילין, ה' ירחם, ועליו נגזר לקחת חלק בחילול הקודש המחריד הזה. סיפורו האישי הוא מזעזע ביותר וקשה להביאו עלי גיליון, ובכל זאת- "אך בימים האחרונים הביא לנו ראביי אמריקני איזו מסכתא, והיה לי שמחה גדולה"...

פורסם גם ביתד נאמן)

מנשה ואפרים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

הבכור והנבחר לא תמיד הולכים שלובים כאחד במקרא, ופעמים רבות ההיפך הוא הנכון, רבים המקרים בהם דווקא הצעיר הוא שנבחר להיות הבן הממשיך בעוד הבכור נדחה, כך היה אצל אדם הראשון למרות שקין היה הבכור ודווקא הנבחר היה הבל, כמו שכתב ריה"ל בספרו הכוזרי (מ"א צה): "והנה אדם הראשון הוליד בנים רבים, אך מכולם לא היה ראוי לבוא במקומו כי אם הבל, כי רק זה היה דומה לו, ומשהרגו קין אחיו מתוך קנאה שנתקנא בו על מעלה זו, ניתן לאדם שת תחת הבל, ושת דומה לאדם לכן נעשה לסגולת האדם וגרעינו, ואילו שאר הבנים לא היו כי אם קליפות". וכך לפי ריה"ל נמשך הדבר מאדם הראשון עד האבות אברהם ויצחק, כשאצל אברהם דווקא יצחק הצעיר הוא הממשיך, ואצל יצחק, הבן הנבחר הוא דווקא יעקב הצעיר. ורק בני יעקב נבחרו כולם, כמו שכתב שם: "אולם בני יעקב היו כולם סגולה, וכולם יחד ראויים לענין האלוקי לנחלה, ומאותה שעה הענין האלוקי, שעד הנה לא חל כי אם על יחידים, התחיל לשכון בקרב קיבוץ".

אלא שגם בבני יעקב, אעפ"י שכולם נבחרו שהענין האלוקי ישכון בהם, גם בהם אין הבכורה והבחירה באים בהם כאחד. "בשלושה כתרים נכתרו ישראל: כתר־תורה, וכתר־כהונה, וכתר־מלכות" (רמב"ם הל'תלמוד תורה פ"ג ה"א). וראובן שהיה בכור בניו של יעקב לא זכה באף אחד משלושת הכתרים הללו, כתר־מלכות זכה בו שבט יהודה, כתר־כהונה זכה בו שבט לוי, ואפילו כתר־תורה, שמונח ועומד לכל אחד מישראל, אין אנו מוצאים אותו בשבט ראובן כמו שהוא נמצא בשבטים אחרים כמו בשבט לוי ככתוב: "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל", או בשבט יששכר שעליו נאמר: "ויששכר באהליך", עד שאמרו על שני השבטים הללו בגמרא (יומא כו א): "לא נמצא תלמיד חכם מורה הוראה אלא או משבט לוי או משבט יששכר". וכן אנו מוצאים במדרש (ב"ר צח ד) על הכתוב: "'ראובן בכורי אתה . . . יתר שאת ויתר עז' - הבכורה היתה שלך, והכהונה היתה שלך והמלכות היתה שלך - ועכשיו שחטאת ניתנה הבכורה ליוסף, והכהונה ללוי, והמלכות ליהודה".

העדפת הצעיר על הבכור מוצאים אנו גם אצל יוסף, משני הבנים שנולדו לו ליוסף במצרים הבכור היה מנשה והצעיר אפרים, אך גם כאן לא הבכור הוא שנבחר אלא דווקא הצעיר. מנשה שהיה הגדול באחים היה יד ימינו של יוסף כמו שמובא במדרש (פסיקתא רבתי ג צג): "אפרים היה ממעט את עצמו, אבל מנשה היה יוצא ונזקק עם אביו לעסקיו". מנשה הוא שהיה המליץ בין יוסף ואחיו (ב"ר צא ח), מנשה הוא שהכניס את שמעון לבית האסורים. מכל זה אנו רואים שמנשה היה איש ביצוע ועוזרו האישי של אביו יוסף, ומפני זה ראה בו יוסף את ממשיכו. ואך טבעי היה כשהביא יוסף את שני בניו ליעקב הוא העמיד את מנשה לימין יעקב ואת אפרים לשמאלו, כדי שמנשה יקבל את ברכת הימין שהיא העיקרית. אך כאן נכונה ליוסף הפתעה, אביו יעקב משכל את ידיו ומניח את ימינו דווקא על ראש אפרים ולא על מנשה - מה גרם ליעקב להעדיף את אפרים על מנשה?

אולי סוד הדבר מצוי בשמותם של השנים - מנשה בשמו מייצג את תקופת היאוש של יוסף: "ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה, כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי". ועל כן גם אם היה מנשה בכישרונו ובתכונתו איש־מעשה, אין זה מספיק כדי למלא תפקיד מנהיגותי המיועד למשיח-בן-יוסף, שתפקידו להכשיר את הדרך למשיח-בן-דוד, המנהיג מבית יוסף צריך לפעול ולהתמודד עם תקופות קשות ומתסכלות, וכדי לעמוד בכך צריך האיש להיות אופטימי ולא איש שבא לעולם באווירה של יאוש. מה שאין כן אפרים אשר בשמו הוא מייצג את תקופת התקוה ככתוב: "ואת שם השני קרא אפרים כי הפרני אלוקים בארץ עניי", שבהולדתו התגבר יוסף על יאושו הקודם והחל לראות את האור שבקצה המנהרה, ואת הבן הזה, שנולד באווירה של תקוה, ראה יעקב כראוי להיות הנבחר להמשיך את דרכו של יוסף.

עשרה בטבת בין ירמיהו ליחזקאל

/ גילעד רוזנברג*

דרכו של המקרא שאיננו מאריך במקום בו ראוי לקצר ואיננו מקצר במקום בו ראוי להאריך.

כלי עזר מעולה להבין את דרכי המקרא הוא ציר הזמן, לעיתים ציר הזמן ידלג על תקופות ארוכות במילים ספורות[1], ולעיתים יתאר מפגש קצר באריכות רבה[2].

בפסוקים הבאים מירמיה נדמה שהכתוב מתאר זמן מאוד ארוך בפסוקים ספורים, אך מטרה ברורה לו לכתוב בעשותו זאת:

ויהי בשנה התשעית למלכו בחדש העשירי בעשור לחדש בא נבוכדראצר מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלם ויחנו עליה ויבנו עליה דיק סביב. ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו. בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ. ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה דרך שער בין החמתים אשר על גן המלך וכשדים על העיר סביב וילכו דרך הערבה. וירדפו חיל כשדים אחרי המלך וישיגו את צדקיהו בערבת ירחו וכל חילו נפצו מעליו. ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו משפטים. וישחט מלך בבל את בני צדקיהו לעיניו וגם את כל שרי יהודה שחט ברבלתה. ואת עיני צדקיהו עור ויאסרהו בנחשתים ויבאהו מלך בבל בבלה ויתנהו בבית הפקדת עד יום מותו. ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדראצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם. וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית הגדול שרף באש. (ירמיהו נ"ב, ד-יג)

בפסוק אחד מובא המצור (י' בטבת בשנה התשיעית לצדקיהו),

ומיד לאחר מכן אנו קופצים לסיומו של המצור (ט' בתמוז בשנה ה-11 לצדקיהו), נראה כאילו בין רגע תופסים את צדקיהו מעוורים אותו ושוחטים את בניו (למרות שככל הנראה הדרך מארץ ישראל לבבל ארכה יותר מיום אחד...), ומיד לאחר מכן בי' באב של אותה שנה שורפים את בית ה'.

מהי מגמתו של ירמיהו בתארו כך את פני הדברים?

נשאיר לרגע שאלה זו באוויר, ונראה היאך רואה את התאריך הזה נביא אחר, בן זמנו של ירמיהו - יחזקאל. יחזקאל אף הוא ניבא על המצור, יחזקאל ניבא על המצור בכני עצמו, ללא קשר לחורבן בית המקדש ולפריצת החומות:

ואתה בן אדם קח לך לבנה ונתתה אותה לפניך וחקות עליה עיר את ירושלם. ונתתה עליה מצור ובנית עליה דיק ושפכת עליה סללה ונתתה עליה מחנות ושים עליה כרים סביב. ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר והכינתה את פניך אליה והיתה במצור וצרת עליה אות היא לבית ישראל. ואתה שכב על צדך השמאלי ושמת את עון בית ישראל עליו מספר הימים אשר תשכב עליו תשא את עונם. ואני נתתי לך את שני עונם למספר ימים שלש מאות ותשעים יום ונשאת עון בית ישראל. וכלית את אלה ושכבת על צדך הימיני שנית ונשאת את עון בית יהודה ארבעים יום יום לשנה יום לשנה נתתיו לך ואל מצור ירושלם תכין פניך וזרעך חשופה ונבאת עליה. (ד', א-ז).

כלומר, יחזקאל מצטווה לשכב על צידו השמאלי ולאחר מכן על צידו הימני, זאת לאחר ששם לבנה המוקפת במצור, ובחומת ברזל.

להבדיל מירמיהו שרואה את האירועים כולם על רצף אחד, נבואות החורבן של יחזקאל לא צמודות לנבואת המצור, אלו שני דברים נפרדים, המצור לחוד והחורבן לחוד.

בנוסף, ליחזקאל אירע עוד משהו בעשרה בטבת:

(א) ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר... (טו) ויהי דבר ה' אלי לאמר (טז) בן אדם הנני לקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תבכה ולוא תבוא דמעתך (יז) האנק דם מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל (יח) ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב ואעש בבקר כאשר צויתי (יט) ויאמרו אלי העם הלא תגיד לנו מה אלה לנו כי אתה עשה (כ) ואמר אליהם דבר ה' היה אלי לאמר (כא) אמר לבית ישראל כה אמר אדני ה' הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב יפלו (יחזקאל כ"ד).

מסתבר שמאוד מזמין לקשור בין שני האירועים הללו, לא רק שהמצור הוא מאורע עצמאי וקשה אלא שהוא קשור באופן כזה או אחר ללקיחת אשתו של יחזקאל.

מעניין שגם ר' יוחנן קושר בין אירועים אלו, אם כי מכיוון מעט שונה, לא על המצור אלא על החורבן עצמו: כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב בית המקדש בימיו (סנהדרין כב).

אז מה ההבדל, בעצם?

נדמה שההבדל בין ירמיהו ליחזקאל נעוץ במגמה שונה שיש לכל אחד מן הנביאים.

ירמיהו באופן עקרוני הולך בדרך לא פשוטה כלל ועיקר ודורש כניעה לבבל. הדבר הזה הוא מהפכני בכל קנה מידה, די אם נזכר בנבואות ישעיהו על הצלת העיר ועל הביטחון הברור של תושביה בכך שלא תחרב עיר הקודש, והרי לנו המהפכה הגדולה בדבריו של ירמיהו.

ברם, למרות שהעם לא מקשיב לירמיהו, עדיין אין לאבד את התקווה עד הרגע האחרון, גם אם ברגע האחרון העם ייכנע למלך בבל ה' יציל אותם. דבר זה עולה בבירור ממפגש בין ירמיהו לצדקיהו המתואר בפרק ל"ח:

וישלח המלך צדקיהו ויקח את ירמיהו הנביא אליו אל מבוא השלישי אשר בבית ה' ויאמר המלך אל ירמיהו שאל אני אתך דבר אל תכחד ממני דבר (ירמיהו / ל"ח / טו) ויאמר ירמיהו אל צדקיהו כי אגיד לך הלוא המת תמיתני וכי איעצך לא תשמע אלי (טז) וישבע המלך צדקיהו אל ירמיהו בסתר לאמר חי ה' את אשר עשה לנו את הנפש הזאת אם אמיתך ואם אתנך ביד האנשים האלה אשר מבקשים את נפשך (יז) ויאמר ירמיהו אל צדקיהו כה אמר ה' אלהי צבאות אלהי ישראל אם יצא תצא אל שרי מלך בבל וחיתה נפשך והעיר הזאת לא תשרף באש וחיתה אתה וביתך (יח) ואם לא תצא אל שרי מלך בבל ונתנה העיר הזאת ביד הכשדים ושרפוה באש ואתה לא תמלט מידם.

למרות המצור, עדיין, עד הרגע האחרון ירמיהו אומר שהכניעה היא המפתח להציל את ירושלים, למרות שהמצור הושלם אבל עדיין לא נחתמה הגזירה. באם ייכנע צדקיהו - תנצל ירושלים.

לעומתו, אצל יחזקאל, הדבר הבעייתי הוא השמת המצור.

הזכרנו לעיל את הקשר בין נבואת יחזקאל על המצור לבין לקיחת אשתו בי' בטבת. לאותם אלו הסוברים שהמצור הוא דבר פשוט, ורק שלב אחד קטן בדרך לחורבן שכלל לא בטוח שיגיע, מציע יחזקאל לדמות את המצור למות אשתו. הסמליות של מות אשתו המגולמת בתאריך י' בטבת כמו רוצה לזעוק לעם שהמצור הוא נורא ואיום בלי קשר להשלכות העתידיות שלו.

מרגע שאשתו נפטרה, אזי אין יותר התגלות ליחזקאל, הנביא מפסיק לדבר רק עד בוא הפליט:

(יחזקאל כ"ד / כה) **וְאַתָּה בֶן אָדָם הֲלוֹא בְּיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת מָעוּזָּם מְשׂוֹשׂ תִּפְאַרְתָּם אֶת מַחְמַד עֵינֵיהֶם וְאֶת מַשָּׂא נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם**: (כו) **בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא הַפָּלִיט אֵלֶיךָ לְהַשְׁמִעוּת אָזְנָיִם**: (כז) **בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת הַפָּלִיט וּתְדַבֵּר וְלֹא תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם לְמוֹפֵת וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְקֹוָק**: (יחזקאל כ"ד)

ולאחר מכן:

(כא) **וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּעֲשִׂרִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ בָּא אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלִָם לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר**: (כב) **וְיַד יְקֹוָק הָיְתָה אֵלַי בָּעֶרֶב לִפְנֵי בוֹא הַפָּלִיט וַיִּפְתַּח אֶת פִּי עַד בּוֹא אֵלַי בַּבֹּקֶר וַיִּפָּתַח פִּי וְלֹא נֶאֱלַמְתִּי עוֹד**: (יחזקאל ל"ג).

ר' אלעזר בברכות מצטט את הפסוק מיחזקאל שהבאנו לעיל בהקשרי החורבן:

ואמר רבי אלעזר: מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, שנאמר (יחזקאל ד') ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר. (בבלי ברכות לב ע"ב)

ברם, בעוד ר' אלעזר מדבר על החורבן כהפסקת הקשר, הרי שיחזקאל מתאר את הפסקת הקשר בינו לבין הקב"ה כבר במצור. ואולי ניתן לראות את הדברים כנתונים על רצף כרונולגי אחד.

במצור יחזקאל הפסיק להינבא, כמו מחיצת ברזל בינו לבין אביו שבשמים, ומעת החורבן התפשטה אותה מחיצת ברזל ובאה בין ישראל לאביהם שבשמים, לא עוד השראת שכינה, כרובים וקטורת בבית המקדש, אלא מחיצת ברזל, אטומה וקשה.

גם ר' יוחנן שהבאנו לעיל, וגם ר' אלעזר בגמרא בברכות רואים בחורבן מאורע קשה עד למאוד, נדמה שיחזקאל מקדים אותם וטוען שאף במצור יש בו מחיצה שאינה ניתנת להיפתח. רגע לפני שנחתום נתייחס להבדלים בין יחזקאל לירמיהו.

יחזקאל רואה ביום המצור יום בלתי הפיך, שבו אין אפשרות עוד לתקן. ירמיהו רואה בכניעה פתח מילוט מהמצור. אך נדמה שהסתירה היא לא כל כך קשה לפתרון. ייתכן שברמה הטקטית ניתן היה להציל את העיר גם לאחר המצור, אך יחזקאל רואה במימד עמוק יותר שהמצור לא הגיע סתם, מהמצור קשה לצאת במצבם של האנשים בירושלים, המצור מסמל את אותה מחיצת ברזל שאיננה רק בין ישראל לבבל, אלא בין ישראל לאביהם שבשמיים. שנזכה להצצות מן החרכים.

*מתוך מקור חיים - לפני ולפנים, בית המדרש להתחדשות

[1] למשל: פרק ב' במגילת רות עוסק לאורך כל הפרק במפגש הארוך בין בועז לרות בשדה, פרק ג' עוסק במפגש ביניהם בגורן, ובין פרק ב' לג' אנו מוצאים פס' קצר: "וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד כְּלוֹת קְצִיר הַשְּׂעֹרִים וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֶת חֲמוֹתָהּ" כלומר פרק זמן שלוקח בערך 3 חודשים במציאות, לקח לנו פס' אחד לקרוא נדמה שמגמת הסיפור ברורה מאחר שאין זה רלוונטי מה ארע באותם שלושה חודשים, ולעומת זאת כן יש רצון להעמיד זה מול זה את תמונת הגורן מול תמונת השדה.

[2] גם לכך הדוגמאות רבות, אולי ניתן להביא את הדוגמא מעקדת יצחק: "וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ:" (בראשית כ"ב) שניות ספורות מתוארות בפס' קצר זה, הדבר מודגש לאחר ששלושה ימים עברו ביעף כמעט ללא תיאור, נדמה שאף כאן מגמת הכתוב כאן ברורה להגביר את המתח לפני שיאו של הסיפור, אך אכמ"ל.

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואלת ר. לוי מרמת השרון: סעדנו בליל שבת אצל חברים, ולהפתעתנו בסוף הסעודה, לכבוד יום ההולדת של בעלי, המארחים הוציאו מחדר צדדי עוגת יום הולדת עם נרות דולקים...

לנוכח תדהמתנו, הם מיד הבהירו לנו שהם הדליקו את הנרות לפני כניסת השבת...

לאחר שהודינו להם על המחווה, שאלנו אותם בעדינות, אם הם לא יודעים שבשבת אי אפשר לטלטל עוגה עם נרות דולקים, גם אם הנרות הודלקו מערב שבת... ולתדהמתנו הם ענו לנו שזה לא נכון ויש רב חשוב ברדיו שאמר בפירוש שמותר לעשות כך.

בעלי שהוא 'מבין' בהלכות שבת, אמר שלא יכול להיות דבר כזה, כי העוגה היא 'בסיס' וזה מוקצה, אבל הם טענו בתוקף שהרב החשוב ברדיו התיר את זה ושהם לא מתבלבלים והם שמעו אותו מדבר בדיוק על המקרה הזה.

רציתי לשאול את הרב האם אכן כדבר הזה שמותר לטלטל עוגה עם נרות דולקים בשבת? ומה כוונת המושג 'בסיס'?

תשובה: אכן, הרב החשוב שאת מזכירה אותו, הלא הוא הרב הגאון אופיר מלכא שליט"א הבקי בצורה מופלאה בהלכה בכלל ובהלכות שבת בפרט, ובתכניתו 'מבט לשבת' המשודרת ברדיו 'קול ברמה' מידי יום חמישי בערב, דן הרב שליט"א בשאלה הנ"ל והעלה להתיר, ואבאר את נימוקו.

הנה יש לדון בשאלה זו מצד כמה נידונים:

א: האם מותר לטלטל נר דלוק בשבת ואין לחשוש ל'מכבה' או 'מבעיר'?

ב: האם אין בזה בעיה של איסור טלטול 'מוקצה'?

ג: האם אין בכך בעיה של זלזול בכבוד השבת?

הנה מצד נידון א' אין בעיה מאחר שמבואר בצורה ברורה בהלכות שבת[א] שאין בעיה של מלאכת מבעיר ומכבה בהזזת נר שעווה דולק (אלא אם כן עובר ממקום שאין רוח למקום שיש רוח שבוודאי תכבה את הנר) ואין זה כמו נר של שמן ששם אכן יש לחוש שכל תזוזה מקרבת ומרחיקה את הפתילה מן השמן.

אמנם מצד נידון ב' יש לדון רבות, ונידון זה מתחלק לשניים, א', האם אין בעיה בכך שאנו מטלטלים את הנרות על ידי העוגה? ב' האם העוגה עצמה לא נהפכת להיות 'מוקצה' מדין בסיס לדבר האסור, ונבאר ראשון ראשון תחילה.

הנה זה ברור שהנרות הנ"ל נחשבים מוקצה בשבת[ב] ואסורים בטלטול, ואם כן יש לדון איך מותר לטלטלם בשבת? ועל זה ענה הרב אופיר מלכא שליט"א שמכיוון שאין הוא מטלטל את הנרות בצורה ישירה אלא רק על ידי דבר אחר - העוגה - אם כן זה נקרא טלטול מן הצד, וטלטול מן הצד לצורך דבר המותר (העוגה עצמה) - מותר[ג].

אמנם גם כשמדובר בטלטול מן הצד ההלכה מחייבת אותנו לנער את החפץ האסור מעל גבי החפץ שעליו הוא מונח, ורק אם אי אפשר לנער[ד], מותר לטלטל את המוקצה על ידי דבר אחר גם ללא ניעור, ואם כן גם בנידון דידן טען הרב הנ"ל, מאחר שאי אפשר לנער את הנרות מהעוגה אם כן מותר לטלטל את הנרות על ידי העוגה.

אולם כעת אנו מגיעים לנידון הב' (בעניין מוקצה) האם העוגה עצמה לא נחשבת 'מוקצה' כדין בסיס לדבר האסור, ונניח שאת הנרות אנו מטלטלים על ידי טלטול מן הצד, אבל את העוגה עצמה אנו מטלטלים בצורה ישירה[ה], והעוגה היא לכאורה מוקצה שהרי אם אדם מניח חפץ 'מוקצה' על חפץ של היתר, ומניח אותו בכוונה שם, על דעת שיהיה שם בשבת, הרי שגם חפץ ההיתר נהפך להיות 'מוקצה' מדין 'בסיס לדבר האסור', ואיך יש היתר בדבר?

על זה ענה הרב הנ"ל והתיר על פי המבואר בהלכות שבת שחפץ של היתר נחשב בסיס לדבר האסור רק אם ההיתר בא לשמש את הדבר האסור, וכגון מגש שעליו מונחים פמוטים דולקים, הרי שהמגש שהוא חפץ של היתר משמש את הפמוטים שהם מוקצה, ולכן גם המגש נחשב מוקצה כדין בסיס לדבר האסור, אולם באופן שהאיסור בא לשמש את ההיתר, במקרה כזה אין ההיתר נטפל לאיסור אלא אדרבה האיסור נטפל להיתר ואין חפץ ההיתר נהפך להיות בסיס לאיסור[ו].

לדוגמא: גבאי בית הכנסת ראה שבערב שבת הערמה של העלונים התורניים שמונחת על שולחן בכניסה לבית הכנסת מתעופפת ברוח, וכדי למנוע זאת לקח חפץ של מוקצה והניח אותו על ערמת העלונים, מותר בשבת לנער את המוקצה מעל ערמת העלונים ואין העלונים נחשבים בסיס לדבר האסור, מאחר שהמוקצה בא לשמש את ההיתר ולא ההיתר את האסור.

ואם כן גם בנידון דידן הנרות באים לייפות את העוגה ולא העוגה את הנרות, שאם היה מחפש מקום לנרות היה מניח אותם על

מגש, אלא כל כוונתו לעוגה וכדי לייפות את העוגה מניח עליה את הנרות, ואם כן העוגה לא נהפכת להיות בסיס לדבר האסור, ואת הנרות מטלטל על ידי דבר אחר באופן שאי אפשר לנער.

ומצד נידון ג', טען הרב הנ"ל שמבואר בהלכות שבת שאיסור טלטול נרות בשבת הוא רק משום מוקצה, ובמקום שאין בעיה מצד מוקצה (באופן שאין בסיס) מותר לטלטל את הנר (על ידי טלטול מן הצד) ולא שמענו לחוש בזה ל'זילותא דשבתא' - זלזול בכבוד השבת. עכת"ד של הרב אופיר מלכא שליט"א.

וכאמור, משום כל הנ"ל הסיק הרב הנ"ל הלכה למעשה שאכן מותר לכתחילה להשאיר נרות דולקים על העוגה מערב שבת, להניח אותה בחדר צדדי, ובשבת עצמה להוציאה מהחדר אל שולחן הסעודה לכבוד חתן יום ההולדת.

אמנם, לעניות דעתי, יש מקום בהלכה להעיר על דבריו של הרב מלכא שליט"א ג' הערות ועיין בהערה[ז], ולכן אני איני אומר שהדבר מותר, אלא כל כוונתי לענות לשאלה - האם אכן יש מי שמתיר דבר כגון זה, ולזה עניתי שאכן הרב אופיר מלכא שליט"א התייחס לשאלה זו בתכניתו והתיר את דבר, והלכה למעשה כל אחד ישאל את רבותיו.

א - שולחן ערוך סימן רע"ז.

ב - עיין סימן רע"ט סעיף א' שנר דולק נחשב מוקצה משום השלהבת, והנר הוא בסיס לשלהבת, ומכיוון שדלק בבין השמשות הרי הוא מוקצה גם לאחר שכבה מדין מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא.

ג - כמבואר בסימן ש"ט.

ד - ועיין בסימן ש"ט סעיף ג' ההיתרים השונים מה נחשב 'אי אפשר לנער'.

ה - וגם אם העוגה מונחת על מגש, גם המגש אמור להיות מוקצה מדין בסיס לדבר האסור.

ו - עיין בעל המאור למסכת שבת דף מ"ז עמוד ב' מדפי הרי"ף, ומובא להלכה במ"ב סימן רנ"ט ס"ק ט', וכן בסימן ש"א ס"ק כ"ט (והנה בתכנית הרדיו טען הרב מלכא שליט"א שסברא זו מוזכרת גם בשער הציון בסימן ש"ט ס"ק כ"ד לגבי המפה שלא נחשבת בסיס לנרות וציין שם לדברי רש"י במסכת שבת מט: ד"ה 'נוטל כיסוי', אולם עיין בספר אורחות שבת חלק ב' פרק י"ט סעיפים ר"צ ורצ"א ובהערות שם, ויוצא מבואר שלמד שסברת רש"י וסברת בעל המאור אינה אותה סברא [ועיין בבעל המאור שם שכתב 'ומה שכתב ה"ר שלמה בעניין ההוא בפרק במה טומנין אין נכון] שסברת רש"י היא שכיוון שהכיסוי בא לכסות את הקדירה אינו נטפל לגיזי צמר וזה אינו שייך בעוגה ונרות ודו"ק, אולם עיין בבית יוסף סימן ש"ט וכן בהגהות חתם סופר על השו"ע סימן רנ"ט סעיף א' שממבואר שלמדו שסברת רש"י היא סברת בעל המאור [ושורש השאלה בדברי רש"י שכתב 'שאין עשוי אלא לכסות קדירה' האם נסוב על הכיסוי או על הגיזי צמר] ובאמת בשער הציון שם מבואר שסברת רש"י היא כסברת בעל המאור (יש"כ לרב עמית דוידיאן שליט"א שבצוותא עמו התלבנה הערה זו)

ז - **הערה ראשונה** על דבריו היא שיש לדון האם מותר לאדם להכניס את עצמו בידיים בערב שבת למצב שבו יצטרך לטלטל את המוקצה על ידי טלטול מן הצד ואי אפשר לנער, שמא י"ל שכחלק מחובת הניעור חייב אדם גם להסיר את המוקצה מערב שבת אם נזכר בכך, ועל אחת כמה וכמה שלא לעשות כן להדיא להכניס את עצמו למצב של 'אי אפשר לנער', והנה מצאנו בזה באמת מחלוקת בין הפוסקים האם צריך להסיר את ה'מוקצה' מערב שבת, שדעת הגרש"ז זצ"ל (מבוא בספר שולחן שלמה סימן ש"ח הערה י"ג) שאין צריך, ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל ראוי ליראה לדבר ה' להסיר את המוקצה מערב שבת (מובא בספר אורחות שבת חלק ב' פרק י"ט הערה שפ"ו) ולענ"ד יש מקום לתלות זאת במח' המ"ב ושאר פוסקים, האם באופן שיש לאדם כלי שמלאכתו להיתר האם יכול להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, שלדעת המ"ב (סימן ש"ח ס"ק י"ב) אין היתר, ויש פוסקים שמתירים (ומדברי הא"ר המובאים במ"ב סימן ש"ח ס"ק נ"ז משמע כמ"ב) ולכא' שורש השאלה, האם כשמותר לטלטל מוקצה (כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גו"מ, או למשל טלטול מן הצד כשא"א לנער - עיין אורחות שבת שם הערה שמ"א שמדמה היתרים אלו) הוא היתר גמור - 'הותרה' או 'דחויה', שאם הוא הותרה אין צורך לחפש כלי שמלאכתו להיתר, ואם הוא דחויה יש צורך וה"ה האם צריך להסיר מערב שבת, ויש לדחות שיש לחלק בין שבת עצמה שבה חייב לחפש היתרים אחרים, משא"כ בערב שבת שאין צריך לדאוג למה שיקרה בשבת (וחילוק כעין זה מצינו ב'קהילות יעקב' למסכת שבת לחלק בין דברי בעל המאור בסוגיית 'אין מפליגין בספינה' לסוגיית 'אישתפוך חמימי' ודו"ק) אולם מאידך גיסא יש לומר סברא לחומרא שכל מה שלא הצריך הגרש"ז להסיר את המוקצה מערב שבת, הוא רק באופן שכבר מונח שם ולא הטריחוהו להסיר, משא"כ ללכת בקום ועשה ולהניח בערב שבת את המוקצה על ההיתר כדי שיוכל לטלטלו בשבת ע"י טלטול מן הצד כי אי אפשר לנער זה אינו רשאי - ועיין באורחות שבת שם הערה שפ"ו ודו"ק (ועכ"פ לדעת הגרי"ש הנ"ל שראוי להסיר את המוקצה ודאי שאין להתיר זאת לכתחילה ליראה ה') **הערה שנייה** היא לגבי הדמיון של כיסוי קדירה עם גיזי צמר עליה, לבין עוגה עם נרות, שהרב טען שהנרות באים לשמש את העוגה ולכן היא כמו הגיזי צמר לקדירה ולכן אין כיסוי הקדירה נהפך ל'בסיס', ויש לפקפק בזה שבגיזי הצמר אכן כל כולם לא באו אלא לשמש את הקדירה משא"כ בעוגה עם נרות, אכן הנרות באים לייפות את העוגה, אך מאידך עוגה בלי נרות זה לא מה שהחוגגים רוצים, ולכן התוצאה המושלמת מבחינתם, זה עוגה + נרות, ולכן הנרות משמשים את העוגה, אבל העוגה גם משמשת את הנרות, ואינו דומה לגיזי צמר שאין רצון בכלל בגיזי צמר והכל זה בשביל הקדירה שתישאר חמה, אבל כאן גם הנרות מהווים חלק חשוב מהעניין, ולכן העוגה כן נחשבת כבסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה וגם אם נאמר שסברת השעה"צ בסימן ש"ט ס"ק כ"ד היא כסברת בעל המאור (עיין לעיל הערה 6) עדיין אין הדמיון עולה יפה בין מפת השולחן והנר שעליה לבין נידון דידן, שהנה עצם הדמיון של המפה עם הנרות לגיזי צמר אינו ברור, וזו סברת הבית מאיר המובא שם, והשער ציון הביאו לצירוף להיתר העיקרי שהוא סברת המג"א [בסיס באקראי] וגם אם נסכים לדמיון בין המפה והנרות לגיזי צמר עדיין אינו דומה כי סו"ס בנר אכן כל כוונתו הוא שיהיה על השולחן והמפה נמצאת בע"כ בין השולחן לנר, משא"כ בעוגה עם נרות הוא אכן מעוניין למקם את הנרות על העוגה, ועל העוגה בדווקא, גם בשביל העוגה וגם בשביל הנרות (אמנם אם יניח על העוגה או על המגש של העוגה גם חפץ של היתר העולה בחשיבותו על המוקצה הרי שהעוגה או המגש יהיו בסיס לדבר האסור והמותר ויהיה מותר לטלטל וא"א לנער, אבל עדיין ההערה הראשונה במקומה עומדת גם בכה"ג) **הערה שלישית** היא מדברי החזו"א או"ח סימן מ"ז ס"ק ז' ששם מבואר שגם באופן שהאיסור משמש את ההיתר אין זה מתיר לטלטל להדיא את ההיתר עם המוקצה שעליו, אלא רק מתיר לנער את האיסור, וכשאי אפשר לנער אין היתר לטלטל, ע"ש בדבריו, ולפי דברי החזו"א אין היתר בנד"ד, **עוד יש לדון** האם אין בכך זלזול בכבוד השבת, שאע"פ שאכן מתירים לטלטל נר דולק באופן שאין בעיה של מוקצה זהו לצורך מצווה (שיוכל להדליק את הנרות שבת על השולחן, או לצורך השולחן לאכול עליו סעודת שבת וכדומה) אבל עונג יום הולדת אינה צורך מצווה, ותחושת הלב היא שיש בזה זלזול בכבודה של השבת, וההכרעה בזה מסורה לגדולי הדור, לחלק בין מקרה למקרה. ומשום כל הנ"ל נראה לענ"ד שאין להתיר דבר זה הנראה תמוה לרבים.

סיפור לשבת

עוד אבינו חי

בית הכנסת "פנקס" שבפראג העתיקה הסמוך לבית הקברות היהודי העתיק. משמש היום כמוזיאון וכל קירותיו מכוסים בשמות אחינו בני ישראל שנספו בשואה. מאחורי בית הכנסת משתרע בית הקברות בו קבורים המהר"ל, ולידו, קברו של הרב אפרים שלמה מלונציץ הוא בעל "הכלי יקר" ועוד גדולי ישראל.

ביקרתי במקום עם קבוצת מטיילים מישראל שנכנסו לבית העלמין וכיוון שאני כהן המתנתי בחוץ ליד הפתח, דרכו ראיתי את המצבות העומדות צפופות. התברר לי שקבורים בו רבבות יהודים בשכבות, בגלל חוסר בשטח אדמה. בית הקברות הוא מהעתיקים בעולם היהודי. חלק מהמצבות מסותתות באבן ומעוטרות בפסוקים ובציון שמות הנפטרים.

בעוד אני מתבונן, הגיעה קבוצת תיירים דוברי גרמנית, והמדריכה הסבירה להם ש"כאן קבור העם היהודי שכבות שכבות כמו סרדינים" "הם שוכבים כך מדורי דורות".

העיר לה אחד התיירים ואמר: סלחי לי, אך ראיתי היום בטלוויזיה

המשך בעמוד הבא...

שהעם היהודי פורח בארצו, יש בהם רופאים מהנדסים ואנשי מדע, צבא חזק וטכנולוגיה מפותחת. איך את אומרת שהעם הזה מת? ענתה לו המדריכה בגרמנית "זה לא עם יותר, זה נפולת, שבבים, שאריות של היצרן". קמצתי את אגרופי בזעם ונאלמתי דום. הם נכנסו ונעלמו מעיני.

עוד אני עומד ומהרהר שוב הגיעה קבוצה קטנה: אבא אמא בן ובת מנומשים ובהירי שיער. ואז הופתעתי שאימם אמרה להם בעברית צברית: "ילדים אנו נכנסים למקום קדוש תתנהגו יפה, בכבוד עמיחי תחבוש את הכיפה שסבא נתן לך. תחיה'לה תפסיקי להתקוטט עם עמיחי על השוקולד..."

עמיחי ותחיה שובבים קולניים וחמודים. נכנסו לבית העלמין ונעלמו מעיני, אך זמן רב עוד שמעתי את הד קולם משתאים מהעיטורים והאותיות החרוטות על המצבות. נחמה גדולה מילאה את ליבי. הוצאתי מתרמילי את מפוחית הפה שתמיד איתי וניגנתי בפינת החצר מול הפתח את השיר "עם ישראל חי" של הרב קרליבך. עיני עצומות ודומעות. תוך כדי כך נאספו סביבי נערים ונערות יהודים צעירים ונוצר מעגל של רוקדים.

חברתי לקבוצה שעימה באתי ועמדה בקצה השני של בית הקברות, שם נמצאים מוזיאון וחנות המזכרות. בחרתי כמה גלויות אך כששלחתי את ידי להוציא את הארנק הבחנתי שהא נעלם. נזכרתי במה שאמר התייר למדריכה וחשבתי בליבי אכן יש לנו הכול רופאים מדענים, אפילו כייסים.

כשחזרנו למלון בסוף היום פקיד הקבלה מסר לי את הארנק. "ראה" - אמר - מישהו מצא את הארנק והביאו לכאן על פי כרטיס הביקור של המלון שהיה בתוכו. אכן גם משיבי אבידה יש לנו ."עם ישראל חיי!" כל המסמכים נמצאו בו ורק הדולרים לא.

"רק את שלי מותר לי להקריב"...

/ ירחמיאל טילס

ליום הקדיש הכללי

היה זה בימי דעיכתו של גטו ורשה. בני משפחת אלבאום - ישראל, חיה ובתם היחידה, תמר - התחבאו בבונקר. שם הם היו בטוחים יחסית, אך כעת התעוררה בעיה, שכן הם רוקנו את מאגר המזון הזעום שהיה להם. מישהו ייאלץ לצאת לרחובות ולנסות להשיג קצת לחם כדי להציל את המשפחה.

האפשרות ההגיונית היחידה הייתה לשלוח את תמרל'ה. הסברה אמרה שהחיות הנאציות ישימו לב פחות לילדה קטנה בעוד שמבוגר עלול לעורר את סקרנותם.

מוקדם בבוקר, לפני עלות השחר, זחלה תמרל'ה החוצה כדי להתחיל בחיפוש אחר מזון לעצמה ולהוריה.

להוריה לא הייתה דרך לדעת כי באותו בוקר הגרמנים יערכו את אחד החיפושים המפורסמים שלהם. הם פרצו לבתים ואספו כל יהודי שנראה ברחובות, ואת כולם דחפו ל"אומשלאגפלאץ". רטט של חלחלה עבר בגטו כולו. כולם ידעו שמן ה"אומשלאגפלאץ" יוצאים ליעד מוכר אחד בלבד: הגיהינום של טרבלינקה.

הנאצים כבר תפסו וכינסו מספר גדול של אנשים - גברים, נשים וטף. זעקות הילדים המופרדים מעל הוריהם קרעו את לבבות כל המבוגרים. .

שמע הפשיטה הגיע במהלך היום גם לבני משפחת אלבאום. הם הפכו משותקים מפחד שמא אירע משהו לתמרל'ה, שכן, שעות חלפו והיא לא שבה עדיין. הם לא יכלו שלא לחשוב שאולי גם היא נתפסה, חלילה. הם הביטו בכניסה לבונקר ונבעתו לשמע כל צליל זעיר שבא מן הכניסה.

הדקות והשעות נקפו לאטן, וישראל וחיה הרגישו כאילו השמים עומדים ליפול על ראשיהם. תמרל'ה הקטנה והיקרה הייתה האור היחיד בחושך המעיק של חייהם. אהבתם העזה אליה הייתה הדבר היחיד שנתן להם עוז וכוח להמשיך, וכעת היה עליהם להתמודד עם המסקנה הבלתי נמנעת, שהיא הייתה בין הנשמות הנטושות שכונסו ל"אומשלאגפלאץ" והוחזקו תחת איומי הרובים הגרמניים.

בנחישות נועזת, הם חמקו החוצה ממקום המסתור שלהם. הם הבינו שאין להם כל אפשרויות סבירות להציל את בתם מן המפלצות הנאציות האכזריות. כל שיכלו להשיג _ היה, לסכן אף את עצמם. אך לא היה זה היגיון שהכתיב את החלטתם. הדחף ההורי שלהם לא היה ניתן לדיכוי.

ואז הגה ישראל רעיון. הוא זכר שמכר שלו בשם פרלשטיין היה חבר במשטרה היהודית של הגטו. הוא אפילו הכיר את בתם ולפעמים גילה אליה חיבה. אולי ה"קאפו" הזה יוכל לעשות משהו כדי להציל את ילדתם, כך קיוו. הם היו כה נרגשים, שהם רצו לעבור דרך קירותיהם של כל המבנים שבדרך עד שיגיעו למשכנו של פרלשטיין! במבנה הזה, רח' דז'ילהה מספר 9, גרו רוב השוטרים היהודיים ומשפחותיהם.

משהגיב פרלשטיין לדפיקה הנואשת בדלת, הופתע לראות שם את בני הזוג אלבאום. הם שפכו לפניו במהרה את סיפורה הטראגי של תפיסתה של תמר, והסיפור מאוד נגע ללבו. במשך רגעים מספר שררה דממה כבדה בחדר שבו דיברו. הם יכלו לראות כי השוטר מייגע את מוחו לנסות למצוא תכנית להצלת בתם הקטנה, תמרל'ה.

לפתע פתאום אורו עיניו של פרלשטיין. הוא הוריד את כובע השוטרים מראשו, הוציא מכיסו את תעודת הזהות שלו מטעם המשטרה. ותחב את שניהם לתוך ידו של ישראל אלבאום הנדהם.

המשך בעמוד הבא...

"קח את אלה ורוץ לאומשלאגפלאץ. רוץ!" הוא הדגיש. "לפני שיהיה מאוחר מדי. אמור לשוטרים שם שבתך נמצאת בין הנתפסים, והם יעזרו לך לשחרר אותה ולקחת אותה משם. יש בינינו חוק לא כתוב - לא חוטפים ילדים של שוטרים".

פרלשטיין הבין היטב שבמעשה זה הוא מסכן את חייו שלו. אך פניהם המתחננות של בני הזוג המבועתים הניעוהו להציע את הסיכוי העלוב הזה, על אף הסיכון שנטל על עצמו.

ישראל בהה בפרלשטיין כאילו היה חלום תעתועים. התוכנית נראתה כפשוטה אך בטוחה כל כך. לבו החל לפעום בקרבו בתקווה. אשתו החלה להתייפח בציפייה, וגם עיניו שלו מלאו דמעות. האם באמת יתכן שתוך זמן קצר תשוב אליהם תמרל'ה שלהם? הם ניסו להביע את תודתם בפני פרלשטיין, אך המלים נתקעו בגרונם. מכל מקום, הוא התעקש שאין יותר זמן לדבר וכי עליהם למהר.

ישראל חבש את כובע השוטרים ותחב את המסמך בכיסו. הוא היה בדרכו אל מחוץ לדלת כששמע את פרלשטיין קורא בשמו. הוא הפנה את ראשו לאחור והקאפו אמר לו, "רק רגע. שכחתי דבר אחד. השעה כבר מאוחרת כל כך. זה אומר שכבר ספרו את הנאספים על האומשלאגפלאץ. לכן תצטרך לתפוס ילד אחד בדרכך להחליף את בתך, כדי שלגרמנים תהיה המכסה שלהם ולא יבחינו כי קרה משהו".

הדברים הלא צפויים הכו בישראל כגרזן. ידיו נפלו לשני צידיו וכתפיו שחו. הוא קפא על עומדו בדלת הכניסה כאילו אחזו שיתוק. לבסוף הסתובב לאטו ופנה אל אשתו ואל השוטר. ביד רועדת הסיר מראשו את כובע השוטרים והוציא מכיסו את מסמכי הזיהוי, והניחם בזהירות על השולחן. הוא אחז בכסא הסמך אליו וצנח לאט לתוכו.

פניו היו לבנים, חסרי דם. התקווה שבלבו נכתשה לכדי ייאוש איום. הוא חש כי המעבר החריף מקיצוניות אחת לשנייה מאיים על שפיותו. הוא החל לבכות. וצווח, "בתי היקרה, בתי היקרה - לא! לא, לא אוכל. אסור לי, בתי. רק אותם מותר לי להקריב. לא אף אחד אחר. רק את שלי. רק את שלי..." ■

שביבים / שאול שיף

■ האם ראוי להשתמש בשטר 50 שקל החדש?

משולחנו של הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ' שליט"א*:

בפרשתנו פרשת ויחי כתוב (בראשית מ"ח, כ"ט): אל נא תקברני במצרים. ופרש"י וז"ל: אל נא וכו', ושלא יעשוני מצרים עבודת כוכבים. עכ"ל. הנה בחודשים האחרונים הנפיקו בנק ישראל ומשרד האוצר שטר של חמישים שקלים, ועליו דמות אישיות מפוקפקת בזהותו היהודית, ודברי בלע שכתב, שנראים כדברי כפירה, והסתפקתי האם מותר להשתמש בשטר זה?

א) הנה הגה"צ רבי חיים מאיר הלוי וואזנר שליט"א הצהיר שהוא אינו משתמש בשטר זה של 50 שקל החדש, שיש שם כעין דברי כפירה.

ב) והגרכב"מ דדון שליט"א מח"ס "גם ברוך יהיה", כתב לי באורך, וז"ל: בגמרא בפסחים (קד.) מסופר על רבי מנחם בן סימאי שלא הסתכל בצורת מטבע הזוז, ובספר מוסף הערוך (ערך זוז) כתב הטעם שלא הסתכל רבי מנחם בר סימאי בצורת הזוז משום שמטבע זו נטבעה על שם ראש אלילי יון וצורתו היתה חקוקה עליו. יעו"ש. וכ"כ בספר עלי תמר ח"ג (ירושלמי מגילה עמ' ע') שמנחם בן סימאי לא הביט בצורת המטבע, היינו על הצורה שעל המטבע, שעל הזוז הרומי היתה חקוקה צורת העבודה זרה יופטר, ולכך לא רצה להביט בצורה זו. יעו"ש. ומבואר אם כן שאין איסור שימוש במטבעות אלו, על אף שמופיע בהן דמות אלילים ועבודה זרה, שהרי בזה נשתבח מנחם בן סימאי על הנהגתו וחסידותו זו, ואילו היה אסור, לא היה משתבח בכך, שהרי מה שבח יש בדבר האסור.

וכבר כתב מרן החיד"א בספרו ברכי יוסף (יו"ד סימן קמ"א סק"ז) משם הרב בית דוד, שנוהגים להשתמש במטבעות שיש בהם צורת שתי וערב. יעו"ש. ואם התירו בצורת אלילים ושתי וערב, כל שכן וקל וחומר שמותר להשתמש בשטרות הנדפסות מחדש, עליהן מופיעה אותה דמות מפוקפקת.

וידוע שלפני כמספר עשורים הודפסו שטרות עם דמות הרמב"ם, וקטעים מהלכותיו, וכן הודפסו שטרות עם דברי תורה ופסוקים, ונשאלו אחרוני דורנו האם לנהוג בהם קדושה ככתבי הקודש, ואם מותר להיכנס עמהם לבית הכיסא, וכתבו כולם להקל בזה, הואיל ודברי תורה אלו לא נכתבו על מנת שילמדו בהם, אלא לשם הדר ויופי, ואף כתובים בכתב קטן, שלא ניתן לקראו בבירור, ושטרות אלו הודפסו לשם חול, ומה עוד שההדפסה נעשתה במכונה, ולא בכתיבה ממש, ועל פי רוב נעשית על ידי גויים, ובצירוף כל הדברים הנזכרים כתבו שאין בשטרות אלו קדושה כלל. (ראה בשו"ת ציץ אליעזר חט"ז סימן ל"א, ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן ח', ובשו"ת בצל החכמה ח"ו סימן קכ"ז, ובשו"ת משנה הלכות ח"ד סימן קי"ז, ובשו"ת יביע אומר ח"ד סימנים כ"א-כ"ב), והוא הדין בנידון דידן שדברי הבלע של אותו משורר הנדפסים על השטרות, אינן נקראים בבירור, לא נקראים ולא נלמדים, ונעשים רק לשם כבוד מדומה לאותו האיש, ועל כן מותר להשתמש בשטרות אלו. (עכ"ל)

* מחבר ספר "גם אני אודך".

■ סגולה בדוקה ושמה תורה

כולנו מחפשים קיצורי דרך בחיים, רוצים להצליח להבריא ולהרוויח, אחת הדרכים שסיגלנו לעצמנו עם השנים היא מציאת סגולה לכל עניין. חוט אדום לשמירה, עין כחולה עין הרע, שן של שועל להצלחה

ועוד ועוד ועוד. רשימה שלא נגמרת. היום נלמד על סגולה מסוג אחר, סגולה שצריך לעשות בשבילה. לוותר, לעמול אפילו להצטער, אבל היא סגולה בדוקה. יש עליה הסכמה רחבה של כל הקשת הרוחנית. יודעים? עוד לא? טוב, אז אני אגלה לכם. מוכנים? תלמוד תורה. כולם מכירים. זה לא חידוש. מה העניין? העניין שבתורתנו הקדושה נמצאים כל החידושים, כל החוכמות וכל הסגולות. היא פועלת תמיד ורק טוב יוצא ממנה. בשעה שה' ברא את העולם הוא הסתכל בתורה וכך ברא אותו. אשר על כן, כל מה שיש בעולם יש בתורה. לכן, הפוך בה והפוך בה דכולה בה. לכן, תלמוד תורה כנגד כולם. הבעיה היא שאנחנו מחפשים משהו מיסטי, ציורי ובלי מאמץ. השאלה היא האם אנחנו מחפשים תוצאות או נוחות???

לפני 105 שנים היה ת"ח עצום "בעל הלשם" ולו בת יחידה שזכתה להתחתן אבל ללא פרי בטן, מה לא ניסו, לאיזה רופא, מומחה או פרופסור לא הלכו. כולם השיבו בשלילה. "אין מצב, את עקרה". הזוג הלך והתייאש. יום אחד הגיע רופא מומחה מהמזרח הרחוק ששמו הלך לפניו "כבורא רפואות". הלכו אליו בני הזוג אול ייתן תקווה, אולי ימצא תרופה. אבל כגודל הציפייה כך גודל האכזבה. הרופא ענה כמו כולם. בשלילה. הבעל חזר לכולל הבת הלכה לבית אמה לבכות. הגיעה אלא שאמה לא הייתה באותה שעה בבית. מה עושים? בוכים לבד. ואז היא שומעת את קולו של אבא, אבא לומד עכשיו, אני בוכה ואולי מפריעה לו. ירדה בזריזות למחסן ובכתה שם במשך דקות ארוכות, כשאביה ירד לתפילת מנחה, שמע רעש מהמחסן. ניגש וראה את בתו בוכה. מה קרה? שאל. סיפרה לו על הרופא, על הבדיקה ועל התוצאה. אבל למה לבכות כאן? למה במחסן? אבא למדת תורה, לא רציתי להפריע ולבטל אותך מלימודך, אמר לה אביה אם בשביל התורה עצרת את הצער והיגון וירדת לבכות במחסן, אני מבטיח לך כי בשנה הבאה את חובקת בן שיאיר את עיני ישראל בתורתו. וכך קרה. הסגולה עבדה וזכות התורה גרמה להולדתו של יוסף שלום למשפחת אלישיב. גדול הדור האשכנזי, שנפטר לפני שנים ספורות בגיל 102. קיצורי דרך יש בלי סוף. סגולות יש הרבה, אבל כשרוצים משהו באמת, בשלמות, בלי עיכובים מאת ה' יתברך - נזכור תמיד שתורה יש רק אחת.

*מהבלוג של ענבה יהונתן

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net